

Eğitim Felsefesinde Birey Yaşamını Toplumsal Boyutta Şekillendiren Kavramların İncelenmesi

Ümit Karaağaç

MEB Eğitim Yöneticisi

umutkaraagac@yahoo.com, ORCID:0000-0002-3925-3519

Oğuz Arıkan

MEB Eğitim Yöneticisi

arikan.oguz@gmail.com, ORCID:0000-0002-3925-3519

Muzaffer Aydın

MEB Eğitim Yöneticisi

zaferim-2010@hotmail.com, ORCID:0000-0002-3925-3519

Ebru Çiçek Karaağaç

MEB Eğitim Yöneticisi

ebru.karaagac@hotmail.com, ORCID:0000-0002-3925-3519

Tezcan Kızılay

Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni

tezcan.kizilay@hotmail.com, ORCID:0000-0001-7242-5065

Özet

Bu çalışmada eğitim felsefesinde birey yaşamını toplumsal boyutta şekillendiren kavramların incelenmesi amaçlanmaktadır. Eğitim felsefesi temelinde demokratik toplum ilkelerinin ve demokrasi geleneğinin kökleri Antik Yunan toplumuna dek uzansa da demokrasi sorunu on dokuzuncu asra dek siyasal düşünürlerce geniş bir perspektiften ele alınarak incelenmiştir. On dokuzuncu yüzyıla dek demokrasi genellikle aydınlanmamış olan ve cahil kalmış olan yığınların idaresi şeklinde genel kabul görenek nedense

reddedilmiştir. Özgürlükçü düşünceyi savunanlar, liberal, muhafazakar, sosyalist, kapitalist ve faşistler gibi ideolojinin tüm yelpazesinde yerini alan demokrasinin erdemlerini dile getirmekte ve kendi demokrasi anlayışlarını ispata çalışmaktadır. Demokrasi ve genel ifadesiyle demokratik yönetim Antik Yunan'da tam manasıyla kökleşmiş bulunmaktaydı. Otokrasi, aristokrasi ve bürokrasi kavramları gibi demokrasi de Antik Yunanca'da kuvvet ve yönetme manasına gelen kraytos kavramından türemiştir. Çağdaş demokrasi anlayışı paralelindeki özgürlük teorileriyle temsilî düşünce arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Vatandaşlar direkt olarak idarede bulunmadığında politikacılar temsil ettikleri halka hizmet eder iddiası demokrasileri dayanağı olmaktadır. Yalnız bir şahsın diğerlerini temsilinin ne kadar doğru ve imkan dahilinde olduğu tartışmaya açık bir konudur. Gündelik kullanımda temsil, birey veya tabii bir varlığı yansıtan resim gibi, tasvir etmek ve huzura getirmek manalarına gelmektedir. Genel anlamda kabul gören kavramsal bütünlük olarak eşitliği eleştiren kimseler bazen işlerini kolaylaştırma için onu topluluk mühendisliği ve her şeyi aynı biçime sokmak teşebbüsleri ile ilişkilendirmek suretiyle bu kavramı tek biçimliliğe indirgemeye çalışsa da hiç bir önemli siyasal bilimci ve sosyal kuramcı her şeyde geçerliliği olan mutlak anlamda eşitlik düşüncesine mutabık olmamıştır. Adalet kavramının nasıl ve ne şekilde tam manasıyla ne olduğu konusunda gerçek bir söz birliği mevcut değildir. Gündelik kullanımda adalet muğlâk bir biçimde insaf, hâk, ahlâken doğru dürüstlük manalarında kullanılır. Adalet ahlâkî olan norm bir terimdir. Adil aynı zamanda ahlâken iyi olan; adaletsizse ahlâken kötü olan demektir. Ancak adalet yalnız ahlâk manasına gelmez, özellik ile mükâfat ve ceza dağıtımıyla alakalı belirli ahlâkî kararları tanımlar.

Anahtar Kelimeler: Eğitim Felsefesi, Birey Yaşamı, Demokrasi, Eşitlik, Adalet

Investigation of the Concepts that Shape Individual Life in the Social Dimension in the Philosophy of Education

Abstract

In this study, it is aimed to examine the concepts that shape individual life in the social dimension in the philosophy of education. Although the roots of the principles of a democratic society and the tradition of democracy go back to Ancient Greek society on the basis of educational philosophy, the problem of democracy was studied by political thinkers from a broad perspective until the nineteenth century, democracy was generally accepted as the administration of the masses, who were unenlightened and remained ignorant, and for some reason was rejected. Those who advocate libertarian thought express the virtues of democracy, which takes its place in the entire spectrum of ideology, such as liberal, conservative, socialist, capitalist and fascists, and try to prove their own understanding of democracy. Democracy and democratic governance in its general expression were fully rooted in Ancient Greece. Like the concepts of

autocracy, aristocracy and bureaucracy, democracy is derived from the concept of kraytos, which means power and rule in Ancient Greek. There is a close relationship between the theories of freedom in parallel with the modern understanding of democracy and representative thought. Dec. When citizens are not directly in the administration, the claim that politicians serve the people they represent becomes the basis of democracy. How accurate and possible it is for a single person to represent others is a matter open to debate. In everyday use, representation, like a painting that reflects an individual or a natural being, means to depict and bring to peace. Although those who criticize equality as a generally accepted conceptual integrity sometimes try to reduce this concept to uniformity by associating it with community engineering and attempts to put everything in the same shape to facilitate their work, no important political scientist and social theorist have agreed with the idea of equality in the absolute sense, which is valid for everything. There is no real unity of words about how and in what way the concept of justice is exactly what it is. In everyday use, justice is used ambiguously in the sense of mercy, right, morally correct honesty. Justice is a norm term that is moral. Fair also means what is morally good; unfair means what is morally bad. However, justice does not mean morality alone, it defines certain moral decisions related to the distribution of reward and punishment by feature.

Key Words: Philosophy of Education, Individual Life, Democracy, Equality, Justice

Giriş

Eğitim felsefesi bağlamında kavramın tam anlamıyla demokratik toplum ilkelerinin ve demokrasi geleneğinin kökleri Antik Yunan toplumuna dek uzansa da demokrasi sorunu on dokuzuncu asra dek siyasal düşünürlerce geniş bir perspektiften ele alınarak incelenmiştir. On dokuzuncu yüzyıla dek demokrasi genellikle aydınlanmamış olan ve cahil kalmış olan yığınların idaresi şeklinde genel kabul görerek nedense reddedilmiştir (Çaylak, 2015).

Özgürlükçü düşünceyi savunanlar, liberal, muhafazakar, sosyalist, kapitalist ve faşistler gibi ideolojinin tüm yelpazesinde yerini alan demokrasinin erdemlerini dile getirmekte ve kendi demokrasi anlayışlarını ispata çalışmaktadır (Lewis, 2007).

Demokrasi ve genel ifadesiyle demokratik yönetim Antik Yunan'da tam manasıyla kökleşmiş bulunmaktaydı (Çaylak, 2015).

Otokrasi, aristokrasi ve bürokrasi kavramları gibi demokrasi de Antik Yunanca'da kuvvet ve yönetme manasına gelen kraytos kavramından türemiştir (İnalçık, 1993).

Demokrasi halk tarafından yönetimdir. Çağdaş kullanımının zıddına, ilk ortaya çıktığı zamanda demokrasi kavramı, mülksüz ve eğitimsiz yığınların idaresi manasında menfi ve aşağılayıcı çağrışımına sahipti (Özdemir, 1990).

Bu manada demokrasi özgürlük ve erdemliliğin düşmanıdır. Sosyal bilimciler halkın katılımının erdemlerini kabule hazır olmak ile beraber kontrolsüz demokrasinin yığınların iktidarına dönüşerek yozlaşması korkusunu taşımaktadır (Lewis, 2007).

Esasında demokrasi anlayışına dönük hakaret içeren bu ima ve anlamlar yirminci yüzyıla dek sürmüştür (Çaylak, 2015).

Demokrasi anlayışı doğrultusundaki yönetim biçimleri asırlar içerisinde kayda değer değişiklik göstermiştir (Yılmaz, 2006).

Demokrasi sistemleri geçmişte olduğu gibi halkın direkt idareye katıldığı modellerle bir çeşit temsili olan mekanizma ile etkinlik gösteren olmak üzere 2'ye ayrılır. Buna göre demokrasi anlayışını 2 değişik modeli vardır. Bunlar doğrudan ve temsili demokrasilerdir (Çaylak, 2015).

Çağdaş demokrasi, sanayileşen Batı'da gelişmiş olan ve genellik ile özgür demokrasi olarak nitelendirilen seçim bazlı demokrasinin hâkimiyeti altındadır (İnalçık, 1993).

Çağımızdaki tartışmaya kapalı başarısına karşın özgürlükçü demokrasiler normal süreçte işleyen demokrasi modellemelerinden yalnız birisidir. Demokrasi ilkeleriyle ilgili hususlar da ayrıca tartışmaların konusudur (Özdemir, 1990).

Demokrasinin günümüz koşullarında küresel düzeye yakın bir biçimde kabul görmüş olması onun erdeminin yüzyıllardır tartışıldığı gerçeğini gizlemez (Çaylak, 2015).

Bu tartışmalar başka bakımdan yirminci yüzyılın son döneminde tekrar gündeme gelmez ve şu anda da gündemden düşmemektedir (Göle, 2013).

Temsil

Çağdaş demokrasi anlayışı paralelindeki özgürlük teorileriyle temsili düşünce arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır (Özdemir, 1990).

Vatandaşlar direkt olarak idarede bulunmadığında politikacılar temsil ettikleri halka hizmet eder iddiası demokrasileri dayanağı olmaktadır (Lewis, 2007).

Yalnız bir şahsın diğerlerini temsilinin ne kadar doğru ve imkan dahilinde olduğu tartışmaya açık bir konudur (İnalçık, 1993).

Gündelik kullanımda temsil, birey veya tabii bir varlığı yansıtan resim gibi, tasvir etmek ve huzura getirmek manalarına gelmektedir (Çaylak, 2015).

Siyasal anlayışta temsilse, bir birey veya tabii bir varlığı bir biçimde daha büyük insan topluluklarını temsil etmesini ifade etmektedir (Özdemir, 1990).

Siyasî temsil 2 değişik ögenin, yani yönetenin ve yönetilenin ilişkiselliğidir, bu ilişki sayesinde insanların görüşleri dile gelmekte ve çıkarları güvence altına alınmaktadır (Yılmaz, 2006).

Temsilin demokrasi idaresini sağlayıp sağlayamadığı konusundaki tartışmalara benzer bir biçimde bu ilişkinin doğasının ne olduğu hususunda da derin görüş ayrılıkları mevcuttur (Lewis, 2007).

Pratikte üzerinde anlaşmanın sağlanmış tek bir temsil modellemesi bulunmamaktadır, her biri değişik ideolojik yapılara yaslanan, biribiriyle rekabet eden çok sayıda teoriler vardır (Göle, 2013).

Temsil bazen insanların çıkarlarını onlar adına daha bilgili olan kişilerin hakim bir biçimde koruyabileceği görüşünü ifade etmektedir (Çaylak, 2015).

Bu düşünce, siyasilerin emredici vekalette olduğu gibi seçim bölgelerinde kendilerini seçenlerin görüşlerine bağlı kalmamaları, bilakis aldıkları temsili vekalet ile kendi şahsi karar vermek ve düşünmek yetilerini kullanarak hareket etmeleri gerektiğine işaret etmektedir (Göle, 2013).

Kamu Yararı

Kamu yararı terimi genellikle siyasilerin eylemlerine ve görüşlerine ahlâkî saygınlık elbisesi giydirmek konusunda onlara yardımcı olmaktadır (Lewis, 2007).

Siyasî teoride hayatî role sahip müşterek kamu yararı terimi halk için yönetim ifadesinde yer alan demokrasi idealinin ana yapısıdır. Kamu yararı kavramı özellik ile amansızca ve çoğunlukla devletlerce düşmanca bir incelemeye konu olmuştur (Çaylak, 2015).

Sosyal bilimciler terimi bu anlamda tutarsız ve yanıltıcı görmektedir. Bunun yanı sıra kamu yararının pratikte nasıl tanımlanacağı hususu ayrı bir ilgi konusudur (Duran, 2005).

Eşitlik

Günümüzdeki gündelik dilde kabul gören ilk kullanımına göre eşit kavramı aynı fizikî özellik ve niteliklere haiz olmaya işaret etmektedir (İnalçık, 1993).

Siyasal bilimciler ve sosyal kuramcılarının teorisindeyse eşitlik ile tek biçimlilik, özdeşlik ve aynılık terimleri arasında net ayırma gidilmektedir (Çaylak, 2015).

Genel anlamda kabul gören kavramsal bütünlük olarak eşitliği eleştiren kimseler bazen işlerini kolaylaştırma için onu topluluk mühendisliği ve her şeyi aynı biçime sokmak teşebbüsleri ile ilişkilendirmek suretiyle bu kavramı tek biçimliliğe indirgemeye çalışsa da hiç bir önemli siyasal bilimci ve sosyal kuramcı her şeyde geçerliliği olan mutlak anlamda eşitlik düşüncesine mutabık olmamıştır (Duran, 2005).

Eşitlik ne bireyler arasındaki farklılıklar ve ayrılıkların düşmanıdır ne de her kesi aynı yapmayı amaçlayan bir sistemler bütünüdür (Lewis, 2007).

Gerçek anlamda eşitlik taraftarlar olan kişiler her tüm bireylerin biricikliği ve insanların değişik kabiliyetler, beceriler ve vasıflar ile doğduğunu kabul etmektedirler (Çaylak, 2015).

Bu tür kimselerin gerçek ve temelde amacı bireylerin eşitdeğerde ve eşittemelde bir yaşam sürebilmelerine imkan sağlayacak hukukî, siyasî ve içtimaî şartları tesis etmeyi sağlamaktır (Sartre, 1999).

Başka bir ifade ile eşitlik kavramı körü körüne tekbiçimlilik değildir, aksine olacak şekilde bireylerin kaliteli ve huzurlu bir yaşam sürmesini sağlamak amacıyla mecburi olduğu düşünülen sosyal var oluş koşullarını aynı düzeye getirmek ve bu anlayışı sağlam bir temele oturtmak suretiyle teoriyi kurama dönüştürme ve yaygınlaştırma çabası içerisinde olmaktadır (Çaylak, 2015).

Adalet

Adalet iki bin senelik tarihî süreç içerisinde siyasal felsefenin ana konuları arasında yer almıştır. Siyasal düşünürler yüzyıllar süresince iyi topluluğu, adaletli topluluk şeklinde göstermişlerdir (Çaylak, 2015).

Adalet kavramının nasıl ve ne şekilde tam manasıyla ne olduğu konusunda gerçek bir söz birliği mevcut değildir. Gündelik kullanımda adalet muğlak bir biçimde insaf, hâk, ahlâken doğru dürüstlük manalarında kullanılır (Sarigil, 2011).

Adalet ahlâkî olan norm bir terimdir. Adil aynı zamanda ahlâken iyi olan; adaletsizse ahlâken kötü olan demektir. Ancak adalet yalnız ahlâk manasına gelmez, özellik ile mükâfat ve ceza dağıtımıyla alakalı belirli ahlâkî kararları tanımlar (Özdemir, 1990).

Adalet her kese hâk ettiğini verebilmektir. Yalnız 'hâk etmenin ne olduğunu belirleme zor bir uğraştır. Bu neden ile adalet, özge olarak ve öz itibari ile tartışılması gereken kavramsal kategorinin en temel misallerinden biridir (Sartre, 1999).

Adalet terimi temel anlamda dağıtım anlayışını ifadeye yarar. Yalnız ne dağıttığı net değildir. Adalet kavramıyla ne tip ödülün ve cezanın kast edildiği açık değildir (Lewis, 2007).

Adalet bir şeyin dağıtımı durumunda mevzu bahis olabilmektedir: Servetin, gelirin, boş zamanın, özgürlüğün, arkadaşlığın, cinselliğin, isteklerin gibi (Çaylak, 2015).

Adalet terimi burda adı geçen misallerden her birisine uygulanabilmektedir. Mesela, maddî servetlerin adaletli biçimde dağıtımı durumuna taraftarlık gösterenler cinsel arzular veya dürtüler hususundaki adalet dağıtımı durumunu başka şekilde değerlendirebilmektedir (Sarıgil, 2011).

Sosyal Adalet

Siyasal bilimciler ve sosyal kuramcılar arasında yine tartışılan ve mukayese edilerek üzerinde ihtilaf bulunan konuların başında sosyal adalet terimi gelmektedir (Lewis, 2007).

Siyasal bilimciler ve sosyal kuramcılarının bazılarına göre bu terim kaotik bir biçimde eşitlik düşüncesine bağlı ve ondan ayrılamaz şekilde eşitliğin şifresi olmanın ötesinde bir işleve sahip değildir (Sartre, 1999).

Siyasal bilimciler ve sosyal kuramcılarının diğer bazıları ise bu kavramı olumsuz, menfi ve aşağılayıcı manada kullanmaktadır (Çaylak, 2015).

Bir bütün olarak ele alındığında ve pratik anlamda değerlendirildiğinde sosyal adalet, eşitlik ve devlet kontrolü arasında ne siyasî ne de mantıkî bakımdan mecburi bir ilişkisellik bulunmadığı açıktır (Tunçay, 1999).

Bunun yanı sıra tüm sosyal adalet teorileri eşitsizliği meşrulaştırma amacıyla da kullanılabilir ve bazıları gerçekten de eşitlikçi değildir, hatta belki de eşitliğe birebir muhalif olmanın da ötesinde bu kavrama düşmanca yaklaşım sergilemektedir (Duran, 2005).

Antik Yunan toplumunda adalet kavramı üzerinde şekillenen idealden değişik ve buna karşıt bir sosyal adalet terimi ilkin on dokuzuncu asırda ortaya çıkmıştır (Lewis, 2007).

Sosyal adalet kavramı bu neden ile kimin ne alması gerektiğiyle alakalıdır. Mesela, gelir seviyesi arasında oluşacak uçurum adil olmadığı için kınanabilir pekâlâ. Uluslararası seviyede zenginliğin müreffeh ve sanayileşmiş ekvatorun kuzeyindeki ülkeler ile gelişmekte olan ekvatorun güneyindeki ülkeler arasında adaletsiz dağılımının ahlâkî olmadığı da iddia edilebilir pekâlâ (Çaylak, 2015).

Siyasal bilimciler ve sosyal kuramcılarının bazısına göre sosyal adalet teriminin bizatihi kendisi sorunludur (Tunçay, 1999).

Onlar maddi çıkarların dağıtımının adalet gibi ahlaki ilkeler ile bir ilişkiselliğinin olmadığını, yalnız verimlik ve büyüme gibi ekonomi kriterleri çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini iddia etmektedir (Duran, 2005).

Refah

Geniş manada, bir sosyal devlet fonksiyonu, refah uygulama ve davranışlarının yönetimin, en temel ve en belirgin işlevi olduğuna dikkat çekmektedir (Duran, 2005).

Yirminci asırda tedavüle giren sosyal devlet terimi yönetimin ve devlet mekanizmasının daha geniş sosyal sorumluluklarını tanımlama amacıyla kullanılmaktadır (Lewis, 2007).

Burada şunu da belirtmekte fayda var ki, refah kavramı ve sosyal adalet kavramı özelinde bu anlamda kavramın biri geniş diğer dar en azından iki tezat anlamı bulunmaktadır (aylak, 2015).

Kavram bu manada sosyal refahı teşvik etmeyi amaçlayan düşünürlerce kullanılagelmiştir (Sartre, 1999).

Çağdaş sosyal devletler, milli işlevi büyük ölçüde i düzenin devamını sağlamak ile sınırlı olan on dokuzuncu asrın küçük olan ve gece bekçisi olan yönetim erklerine karşıt ve koşut bir mana taşımaktadır (Tunçay, 1999).

Daha geniş bir biçimde kavram, refah hedefine ulaşmayı sağlayan siyasaları ve daha zeldeyse kurum ve kuruluşları tanımlama amacıyla belirli bir sosyal devlet biçiminde ifade edilmektedir (Duran, 2005).

Yine kelimenin geniş ve yaygın anlamının kapsadığı içerik özelinde sosyal güvenlik sistemi, sağlık hizmetleri ve kamusal eğitimler gibi kurum ve kuruluşların tecrübe sahaları genellik ile toplu bir biçimde refah devleti ve refah toplumu şeklinde anılmaktadır (aylak, 2015).

Sonuç

Sonuç olarak, demokrasi halk tarafından yönetimdir. Çağdaş kullanımının zıddına, ilk ortaya çıktığı zamanda demokrasi kavramı, mülksüz ve eğitimsiz yığınların idaresi manasında menfi ve aşağılayıcı çağrışımlara sahiptir.

Bu manada demokrasi özgürlük ve erdemliliğin düşmanıdır. Sosyal bilimciler halkın katılımının erdemlerini kabule hazır olmak ile beraber kontrolsüz demokrasinin yığınların iktidarına dönüşerek yozlaşması korkusunu taşımaktadır.

Esasında demokrasi anlayışına dönük hakaret içeren bu ima ve anlamlar yirminci yüzyıla dek sürmüştür. Demokrasi anlayışı doğrultusundaki yönetim biçimleri asırlar içerisinde kayda değer değişiklik göstermiştir.

Temsilin demokrasi idaresini sağlayıp sağlayamadığı konusundaki tartışmalara benzer bir biçimde bu ilişkinin doğasının ne olduğu hususunda da derin görüş ayrılıkları mevcuttur. Pratikte üzerinde anlaşmanın sağlanmış tek bir temsil modellemesi bulunmamaktadır, her biri değişik ideolojik yapılara yaslanan, birbiriyle rekabet eden çok sayıda teoriler vardır.

Temsil bazen insanların çıkarlarını onlar adına daha bilgili olan kişilerin hakim bir biçimde koruyabileceği görüşünü ifade etmektedir. Kamu yararı terimi genellikle siyasilerin eylemlerine ve görüşlerine ahlâkî saygınlık elbisesi giydirmek konusunda onlara yardımcı olmaktadır.

Siyasî teoride hayatî role sahip müşterek kamu yararı terimi halk için yönetim ifadesinde yer alan demokrasi idealinin ana yapısıdır. Kamu yararı kavramı özellik ile amansızca ve çoğunlukla devletlerce düşmanca bir incelemeye konu olmuştur.

Gerçek anlamda eşitlik taraftarlar olan kişiler her tüm bireylerin biricikliği ve insanların değişik kabiliyetler, beceriler ve vasıflar ile doğduğunu kabul etmektedirler. Bu tür kimselerin gerçek ve temelde amacı bireylerin eşit değerde ve eşit temelde bir yaşam sürebilmelerine imkan sağlayacak hukukî, siyasî ve içtimaî şartları tesis etmeyi sağlamaktır.

Antik Yunan toplumunda adalet kavramı üzerinde Şekillenen idealden değişik ve buna karşıt bir sosyal adalet terimi ilkin on dokuzuncu asırda ortaya çıkmıştır.

Sosyal adalet kavramı bu neden ile kimin ne alması gerektiğiyle alakalıdır. Mesela, gelir seviyesi arasında oluşacak uçurum adil olmadığı için kınanabilir pekâlâ. Uluslararası seviyede zenginliğin müreffeh ve sanayileşmiş ekvatorun kuzeyindeki ũlkeler ile gelişmekte olan ekvatorun gũneyindeki ũlkeler arasında adaletsiz dağılımlarının ahlâkî olmadığı da iddia edilebilir.

Sosyal devlet fonksiyonu, refah uygulama ve davranışlarının yŕnetimin, en temel ve en belirgin işlevi olduğuna dikkat çekmektedir. Yirminci asırda tedavũle giren sosyal devlet terimi yŕnetimin ve devlet mekanizmasının daha geniş sosyal sorumluluklarını tanımlama amacıyla kullanılmaktadır.

Refah kavramı ve sosyal adalet kavramı ŕzelinde bu anlamda kavramın biri geniş diğer dar en azından iki tezat anlamı bulunmaktadır. Kavram bu manada sosyal refahı teşvik etmeyi amaçlayan dũřŕnŕlerce kullanılagelmiştir.

Kaynakça

Adem aylak, Tũrkiye’de Yŕneten ve Yŕnetilen, Ankara: Savaş Yayınları, 2015, Birinci Bŕlŕm.

Bernard Lewis, “Osmanlı Reformu”, Modern Tũrk Tarih Kurumu, 2007, ss. 73-128.

Bernard Lewis, “Kemalist Cumhuriyet”, Modern Tũrkiye’nin Doğuşu, Ankara: Tũrk Tarih Kurumu, 2007, ss. 73-128.

Burhanettin Duran, “Tũrkiye’de Sivil Toplum ve Siyaset”, Sivil Toplum: Farklı Bakışlar, Der. Lũtfi Sunar, İstanbũl: Kaknũs, 2005, ss. 189-223.

Davut Dursun, “Osmanlı Siyasi-İdari Sisteminde Din Őrgũtũ: Őeyhũlislamlık”, Yŕnetim-Din İlişkileri Ağısından Osmanlı Devletinde Siyaset ve Din, İstanbũl: İşaret Yayınları, 1989, ss. 316-355.

Hikmet Özdemir, “Siyasal Tarih: 1960-1980”, Türkiye Tarihi, Der. Mete Tunçay vd., 1990, ss. 191-254.

Halil İnalçık, “Osmanlı Hukukuna Giriş: Örfi-Sultani Hukuk ve Fatih’in Kanunları”, Der. Halil İnalçık, Osmanlı İmparatorluğu: Toplum ve Ekonomi, İstanbul: Eren Yayınları, 1993, ss. 319-342.

Jean Paul Sartre, Bulantı (çev. E. Aklan), İstanbul: Roman Yayınları, 1999.

Jean Paul Sartre, Varoluşçuluk (çev. A. Bezirci), İstanbul: Say Yayınları, 2005.

Jean Paul Sartre, Being and Nothingness: An Essay on Phenomenological Ontology (trans. H. E. Barnes). New York: Philosophical Library, 1998.

Jean Paul Sartre, Özgürlüğün Yolları: Akıl Çağı (çev. Gülseren Devrim). İstanbul: Can Yayınları, 2011.

Mete Tunçay, “Tahrir-i Sükûn Dönemi”, Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek-Parti Yönetimi’nin Kurulması, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1999, ss. 127-174.

Nilüfer Göle, “Modernist Kamusal Alan ve İslami Ahlak”, İslam’ın Yeni Kamusal Yüzleri, İstanbul: Metis Yayınları, 2013, 19-40.

Nuh Yılmaz, “Bir Postmodern Darbe Portresi: 28 Şubat”, Bin Yılın Sonu: 28 Şubat Süreklilik ve Kopuş, Der. Abdurrahman Babacan, İstanbul: Pınar Yayınları, 2006, ss. 211-236.

Ömer Çaha, “Osmanlı’da Sivil Toplum”, Sivil Toplum ve Devlet, Ankara: Orion, 2016, ss. 142-184.

Ömer Çaha, “Türkiye’de Resmi Din Anlayışı: Etatokratik Sistemin İnşası”, İslamiyat Dergisi, Cilt. IV, Sayı. 4 (Ocak 2001), ss. 77-89.

Ömer Çaha, “Türkiye’nin Siyasal Moderni Modern Dünyada Din ve Devlet, İstanbul: Timaş, 2008.

Ömer Çaha, “Tek Parti Türkiye’inde Sivil Toplum”, Sivil Toplum ve Devlet, Ankara: Orion Yayınları, 2016, ss. 185-232.

Ömer Çaha, “1980 Sonrası Türkiye’inde Sivil Toplum”, Sivil Toplum ve Devlet, Ankara: Orion Yayınları, 2016, ss. 244-310.

Eğitim Felsefesinde Birey Yaşamını Toplumsal Boyutta Şekillendiren Kavramların İncelenmesi

Recep Boztemur, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Devlet Toplum İlişkileri: Araştırma Yöntemlerinde ve Kurumsal Yaklaşımlarda Tek Yanlılık”, Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sayı 9 (1998), ss. 79-110.

Őerif Mardin, “Power, Civil Society and Culture in the Ottoman Empire”, Comparative Studies in Society and History, 11/13 (June 1969), ss. 258-281.

Őerif Mardin, “Türk Siyasetini Açıklayabilecek Bir Anahtar: Merkez-Çevre İlişkileri”, Türkiye’de Toplum ve Siyaset: Makaleler I, İstanbul: İletişim, 2013, ss. 35-78.

Őerif Mardin, “19. ve 20. Yüzyıllarda Osmanlı’da ve Türkiye’de İslam”, Türkiye, İslam ve Sekülerizm, İstanbul: İletişim Yayınları, 2013, ss. 43-105.

Őerif Mardin, “Tanzimat’tan Sonra Aşır Batıcılık”, Türk Modernleşmesi: Makaleler 4, İstanbul: İletişim, 2013, ss. 21-74.

Zeki Sarıgil, “Civil-Military Relations Beyond Dichotomy: With Special Reference to Turkey”, Turkish Studies, Cilt 12, Sayı 2 (Haziran 2011), ss. 265-278.